

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

**Participační projevy obyvatel
v lokálním politickém procesu**

Nina Adlof

© 2009 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Participační projevy obyvatel v lokálním politickém procesu“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Náchodě dne 28. dubna 2009

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala ing. Radku Kopřivovi za konzultace, za jeho odborné rady a vedení při zpracování bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat představitelům místní samosprávy v Náchodě starostovi Oldřichu Čtvrtečkovi a místostarostům Pavle Maršíkové a Jaroslavu Rohulánovi za informace, které mi poskytli prostřednictvím osobních rozhovorů, a za čas, který mi věnovali.

Děkuji také představitelům místních politických organizací v Náchodě (ODS, ČSSD, KDU-ČSL, KSČM, SNK-ED a Sdružení Strany pro otevřenou společnost, Strany zelených a nezávislých kandidátů) za ochotu projevenou v rámci osobních rozhovorů a poskytnutí informací.

Participační projevy obyvatel v lokálním politickém procesu

People's participatory behavior in the local political process

Souhrn

Bakalářská práce se zabývá participačními projevy obyvatel ve vybrané obci. První část je zaměřena na teoretický rámec zkoumané problematiky. Je v ní přiblížena podstata demokratického procesu, vztah demokracie k lokální politické úrovni, politická participace občanů formou volební účasti, členství v politických stranách i ostatní nepolitické projevy. Představena je také problematika postavení nezávislých kandidátů na lokální úrovni.

Praktická část práce analyzuje místní politický proces a participaci obyvatel se zřetelem na úlohu nezávislých kandidátů. Pro tyto účely bylo vybráno město Náchod. Náchod je město s přibližně 21 tis. obyvateli, které se nachází v Královéhradeckém kraji. Samotná analýza se zabývá politickou charakteristikou obce a problematikou role nezávislých na lokální úrovni. Obsahuje výsledky voleb (v letech 1998 – 2006), složení zastupitelstva a postavení nezávislých v místním politickém systému na příkladu komunálních voleb v roce 2006.

Summary

My bachelor's thesis deals with people's participatory behavior in a chosen town. The first part is focused on the theoretical frame of the topic analyzed. It deals with the subject matter of the democratic process, connection between democracy and local political level, political participation of inhabitants in form of their polls, membership in political parties, and other political demonstrations. The position of independent candidates on local level is also described.

The practical part of my thesis analyses the local political process and people's participation with respect to the role of independent candidates. For this reason the town

of Náchod was chosen. Náchod is a town with ca. 21 thousand inhabitants which is situated in the region of Hradec Králové. The analysis itself deals with political characteristics of the town, and roles of independent candidates on local level. It includes election results in 1998 – 2006, composition of municipal council, and shows the position of independents in local political system on the example of municipal elections in 2006

Klíčová slova:

demokracie
politické strany
stranické systémy
komunální volby
volební účast
participace
nezávislý kandidát
úloha nezávislých

Keywords:

democracy
political parties
party systems
municipal elections
poll
participation
independent candidate
role of independent candidates

Obsah:

1. ÚVOD	4
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	5
3. LITERÁRNÍ REŠERŠE	6
3.1. TEORIE A PRAXE DEMOKRACIE	6
3.2. VZTAH DEMOKRACIE K LOKÁLNÍ POLITICKÉ ÚROVNI	8
3.3. ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVA V ČR	8
4. PARTICIPACE OBYVATEL NA POLITICKÉM ŽIVOTĚ	13
4.1. VOLBY, ÚČAST VE VOLBÁCH	13
4.2. POLITICKÉ STRANY A STRANICKÉ SYSTÉMY	15
4.2.1. <i>Politické strany</i>	15
4.2.2. <i>Stranické systémy</i>	16
4.3. OSTATNÍ PROJEVY PARTICIPACE	17
4.4. POSTAVENÍ NEZÁVISLÝCH NA LOKÁLNÍ ÚROVNI	20
5. ANALÝZA POLITICKÉ PARTICIPACE VE MĚSTĚ NÁCHOD	23
5.1. VYMEZENÍ ÚZEMÍ	23
5.2. DEMOGRAFICKÁ STRUKTURA	24
5.3. EKONOMICKÁ A SOCIÁLNÍ CHARAKTERISTIKA	27
5.3.1. <i>Občanská vybavenost</i>	27
5.4. POLITICKÁ CHARAKTERISTIKA	29
5.4.2. <i>Volby</i>	29
5.4.3. <i>Místní politické organizace, zastupitelstvo, webová prezentace obce</i>	31
5.4.4. <i>Participace občanů na místním veřejném životě</i>	33
5.5. ÚLOHA NEZÁVISLÝCH NA LOKÁLNÍ ÚROVNI	34
5.5.5. <i>Rozhovory s představiteli místních sdružení a nezávislými kandidáty</i>	36
6. ZÁVĚR	38
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	39
8. PŘÍLOHY	41

1. Úvod

Demokracie, za jejíž kolébku je považováno antické Řecko, úzce souvisí s prosazováním vlády lidu. Její vývoj je možné sledovat společně se zvětšováním podílu občanů na vládnutí, od konce 18. století na zastupitelském způsobu vládnutí. Lze ji vnímat jako formu politického zřízení nebo jako způsob života.

Jednou z podmínek fungování zastupitelské demokracie je politická participace občanů, tj. zapojení občanů do politického procesu. V současnosti se problematika participace dostává do popředí zejména z důvodu dlouhodobě klesající volební účasti a malého zájmu občanů o převzetí odpovědnosti za rozhodnutí v rámci politického procesu. Proto se hledají nové možnosti zapojení občanů do politického života, které povedou k posílení jejich participace.

Participace občanů na lokálním politickém procesu bývá zkoumána ze třech úhlů. První představuje účast ve volbách, tzv. volební participace, která je základním ukazatelem politické participace občanů. Druhým úhlem pohledu jsou další formy politické participace občanů jako např. členství v politických stranách, zapojení do volebních a dalších aktivit politických stran. Třetím jsou nepolitické formy zapojení občanů do veřejného života v obci. V této souvislosti se objevuje také pojem občanské společnosti, jejíž existence je založena na možnosti občana přímou participací ovlivňovat věci veřejné.

Charakteristickým rysem politické scény na obecní úrovni je početné zastoupení nezávislých kandidátů, kteří vyhovují specifickým rysům lokálního politického procesu. Tento fakt s sebou nese určitá specifika.

Pro analýzu úlohy nezávislých v komunální politice, která je součástí práce, bylo vybráno město Náchod. Dle počtu obyvatel (20 898 obyvatel k 31. 12. 2007) je třetím největším městem v Královéhradeckém kraji a obcí s rozšířenou působností 3. stupně.

2. Cíl práce a metodika

Cílem práce je posouzení uplatnitelnosti stávající teorie problematiky participačních projevů obyvatel v lokálním politickém prostoru. Z uvedeného cíle vychází potřeba analýzy místního politického procesu participace se zřetelem k úloze nezávislých. Analýza participace občanů na místním veřejném životě je provedena na konkrétním příkladu města Náchoda.

Práce je rozčleněna do několika částí. První část bakalářské práce je věnována teorii demokracie a jejímu vztahu k lokální politické úrovni, popsána je problematika participace obyvatel na politickém životě, a to prostřednictvím voleb, volební účasti, politických stran, popsány jsou i ostatní projevy participace. V neposlední řadě je zmíněno také postavení nezávislých na lokální úrovni.

Druhá část aplikuje teoretické požadavky na vybranou obec. Nejprve je přiblížena charakteristika obce prostřednictvím vymezení území, demografické struktury a popsáním ekonomické a sociální struktury. Uvedené informace slouží k seznámení s místními podmínkami a lepšímu pochopení celého systému. Další část je zaměřena na politickou charakteristiku a samotnou analýzu úlohy nezávislých na lokální úrovni.

K naplnění stanovených cílů bylo použito několika sociologických metod. Jedná se zejména o analýzu sekundárních dat (ČSÚ), analýzu dokumentů (Integrovaný plán rozvoje města Náchoda, Strategický plán Náchodska) a metodu polostandardizovaného rozhovoru s představiteli města a místní politické scény (záznamový arch pro rozhovor je uveden v příloze).

Dostupných informací je vzhledem k velikosti města dostatek. V případě, že nebylo možné některou informaci nalézt, bylo použito přímé dotazování na MěÚ Náchod. Při zpracování jednotlivých údajů byly využity informace dostupné na internetových stránkách, odkazy jsou uvedeny.

3. Literární rešerše

3.1. Teorie a praxe demokracie

Demokracie znamenala v každé době něco jiného a byla pojímána v různých dobách různými způsoby. Samotné slovo demokracie je složeninou dvou řeckých slov – démos znamená „lid“ a kratein je „vládnout“, někdy je uváděno slovo kratos, které znamená „vládnutí“ (Svensson, 1995: s. 9).

Z historické hlediska se setkáváme s několika ideami rozvoje demokracie, jejichž autory jsou filosofové (J. Locke, C. L. Montesquieu, J. J. Rousseau a další). Ti hovoří o demokracii jako učení o nezadatelných lidských právech, učení o suverenitě lidu a jeho právu na vzpouru, či dokonce na revoluci, či o učení o společenské smlouvě nebo dělbě moci. Z jiného pohledu je možné demokracii vnímat jako diskuzi, životní styl, otevřenou výměnu myšlenek, soubor pravidel k řešení konfliktů nebo jako umění dosáhnout konsensu, rovnost lidí před zákonem, či politickou svobodu pro všechny (Kopřiva, přednášky 2006). Na jednu stranu můžeme samotný pojem demokracie chápat jako způsob vládnutí, na druhou jako určitý ideál.

Počátky demokracie jsou spojovány především s antickým Řeckem. Atény bývají často označovány také jako kolébka demokracie. Dnes se hovoří o koncepci demokracie v Aténách jako „klasické demokracii“. K tomuto období neodmyslitelně patří jména dvou řeckých filosofů – Aristotela a Platóna a jejich kritik právě na adresu demokracie. Základními charakteristikami „aténské demokracie“ byly politická rovnoprávnost, přímá účast (neexistovaly volené reprezentativní orgány, důležité otázky projednávány ve shromáždění), metody pro výběr kandidátů do veřejných funkcí (jednomyslná shoda, příp. volba losem) a krátkodobost funkčního období (zpravidla jednoleté i kratší) (Svensson, 1995: s. 20).

Demokracie úzce souvisí s prosazováním vlády lidu. Její vývoj je možné sledovat společně se zvětšováním podílu občanů na vládnutí, později také na zastupitelském způsobu vládnutí. Do konce 18. století znamenala demokracie přímou vládu lidu a obecně byla spojována s „vládou davu“ a „okrádáním bohatých“. Proto byla také chápána jako něco negativního. Od konce 18. století se začal význam slova

„demokracie“ měnit a ze systému přímé účasti se změnil v systém zastupitelský (Svensson, 1995: s. 9).

Robert Dahl popisuje tři demokratické transformace. Jako první zmiňuje přímou demokracii v antických městských státech v období přibližně 5 st. př. n. l. Druhou transformací označil vývoj zastupitelské demokracie v Americe a v Evropě od konce 18. století. Třetí transformace představuje globální rozšíření zastupitelské demokracie a týká se problémů a změn, kterým je demokracie vystavena v dnešní době (Svensson, 1995: s. 9-13).

Robert Dahl také zavedl pojem polyarchie. Termín, který označuje moderní zastupitelskou demokracii se všeobecným volebním právem. Je možné konstatovat, že moderní demokracie se od všech jejích původních forem liší rozšířením práva plné účasti na politickém životě, vztahujícího se na prakticky celou dospělou populaci trvale usídlenou v dané zemi (Svensson, 1995: s. 11).

Pro fungování moderní zastupitelské demokracie v 21. století je třeba řady institucí. To samo o sobě ještě samozřejmě nezajišťuje její dokonalé fungování. Pojetí demokracie se rovněž liší místem, resp. zemí, ve které její fungování můžeme pozorovat.

Vymezení pojmu demokracie souvisí s myšlenkou, co demokracie vlastně je, jaká jsou kritéria demokratického procesu (dle Dahla): účinná participace (efektivní účast), volební rovnost, dosahování poučeného porozumění, uplatňování kontroly nad nastolováním témat k projednání a zapojení všech dospělých (Dahl, 2001: s. 39).

Předpokladem demokratického fungování jakéhokoli uskupení je podle Dahla splnění zmíněných kritérií.

V dnešní době je demokracie chápána zpravidla pozitivně, především v západních zemích jako „dobré“ a „správné“. Demokracie má pro různé jedince, skupiny lidí, politické strany a dokonce různé země nebo národy různý význam. Proto je podle Svenssona nutné studovat nikoli teorii demokracie, ale spíše mluvit o teoriích demokracie v množném čísle z důvodu existence řady navzájem protichůdných pojetí demokracie. Současně dokládá toto tvrzení řadou různých otázek a odpovědí na to, jak chápat demokracii: zda jako formu politického zřízení nebo jako způsob života, jako deskriptivní nebo normativní, pozitivní či negativní.

3.2. Vztah demokracie k lokální politické úrovni

Ve zmíněném procesu demokratické transformace nelze přehlédnout jeho zakotvení v historickém kontextu vývoje národního státu. Moderní zastupitelská demokracie je natolik institucionálně spjata s národním státem, že pokud dle Dahla uvažujeme o třetí transformaci, je možné si ji představit především jako podstatné zvýšení počtu demokratických států (Čmejrek, 2008: s. 26). Důležitou roli v tomto procesu hrají sociálně-ekonomické a politické podmínky, které mnohým státům rozvojového světa znemožňují přechod k zastupitelské demokracii.

Dnes se uvádí, že existuje již téměř 120 států se zastupitelskou demokracií (trojnásobek ve srovnání s koncem 80. let 20. století a šestinásobek v porovnání s rokem 1945). Je tedy patrné globální rozšíření na jehož adresu vyslovoval R. Dahl v rámci třetí transformace určitou skepsi. Na přelomu 20. a 21. století se objevuje opět pojem krize demokracie, který představuje nízkou funkčnost demokratického procesu zejména v klesající politické participaci občanů. Proto se Čmejrek v knize *Obce a regiony jako politický prostor* zamýšlí nad otázkou: „*Neměli bychom v demokratickém procesu hledat právě prvky, které vycházejí vstříc požadavku individuální autonomie a odpovědnějšího občanství?*“ Tím se snaží obrátit pozornost k lokální a regionální úrovni demokratického procesu, k otázkám rozvoje obcí a regionů v současných podmínkách a poukazuje na fakt, že přechod k třetí demokratické transformaci by neměl být založen pouze na zvýšení počtu demokratických států (Čmejrek, 2008: s. 27).

Pro popis lokálního politického prostoru na našem území je třeba specifikovat členění území v ČR.

3.3. Územní samospráva v ČR

V českém politickém kontextu je otázka členění území zakotvena již v Ústavě ČR, kde se v článku 99 říká: „*Česká republika se člení na obce, které jsou územními správními celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.*“

Obec je dle zákona č. 128/2000 Sb. o obcích (obecní zřízení) územním samosprávným společenstvím občanů a veřejnoprávní korporací. Má vlastní majetek,

v právních vztazích vystupuje svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývajících. Obec tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce.

Kraje, jako vyšší územně samosprávné celky, se řídí zákonem č. 129/2000 Sb. o krajích (krajské zřízení).

Pokud hovoříme o lokální politické úrovni, je třeba zmínit také existenci regionů. Jejich vymezení však není tak jednoznačné a jednoduché jako u obcí a krajů. V současnosti je pojem region zmiňován především v souvislosti se strukturální a regionální politikou Evropské unie (regiony soudržnosti, venkovské regiony, hospodářsky slabé regiony, euroregiony, mikroregiony, atd.) (Čmejrek, 2008: s. 27).

V souvislosti s regiony je třeba zmínit pojem regionalizace a decentralizace a jejich stále rostoucí význam. Oba tyto procesy úzce souvisí s evropským integračním procesem, zejména pak se strukturální a regionální politikou Evropské unie.

Tlaky na decentralizaci a na uplatňování principu subsidiarity, tedy přenesení rozhodování na nejnižší možnou úroveň, vycházejí nejen z Evropské unie, ale i z Rady Evropy (Evropská charta místní samosprávy). V ČR se problematika decentralizace dostala do popředí počátkem 90. let minulého století. V roce 1990 došlo k obnovení obecního zřízení a uskutečnily se volby do obecních zastupitelstev. V roce 2000 v rámci reformy veřejné správy dostalo obecní zřízení nový legislativní rámec – zákon č. 128/2000 Sb. O obcích (obecní zřízení).

V listopadu 2000 se uskutečnily krajské volby. Od počátku roku 2001 začaly působit kraje jako vyšší územní samosprávné celky. Přejít ke krajskému zřízení představoval významné posílení decentralizace a principu subsidiarity. Kompetence krajů vznikly převážně převodem z ústředních správních úřadů a jejich nekoncentrovaných orgánů. Menší část kompetencí přešla na kraje z okresních úřadů.

Decentralizace neznamená rozpad státu, jak se na první pohled může zdát, naopak představuje otevření politického prostoru a umožňuje posílení politické participace občanů a zapojení lokálních komunit. To zefektivňuje tvorbu politiky a umožňuje posílení reprezentace zájmů (Čmejrek, 2008: s. 24).

Obecní zřízení je podrobně upraveno zákonem č. 128/2000 Sb. o obcích. Pro porozumění činnosti obcí je třeba nejprve vymežit pojmy samostatná a přenesená působnost.

Samostatná působnost

Do samostatné působnosti obce patří záležitosti, které jsou v zájmu obce a jejích občanů a záležitosti svěřené zákonem. Jedná se zejména o schvalování programu rozvoje obce, územního plánu a regulačního plánu, schvalování rozpočtu atd. V rámci samostatné působnosti může obec ukládat povinnosti k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku vydáváním obecně závazných vyhlášek. Státní orgány a orgány kraje mohou do samostatné působnosti zasahovat pouze okrajově (Čmejrek; Bubeníček; Luhanová, 2007: s. 36).

Přenesená působnost

V rámci tzv. přenesené působnosti vykonává obec státní správu, jejíž výkon jí je svěřen zákonem. V tomto případě se území obce stává správním obvodem. V rozsahu pověřeného obecního úřadu (dle § 64) je přenesená působnost vykonávána tímto úřadem, rovněž tak v rozsahu obecního úřadu obce s rozšířenou působností (dle § 66). Při výkonu přenesené působnosti mohou obce vydávat nařízení, metodickou a odbornou pomoc vůči obcím vykonává krajský úřad (Čmejrek; Bubeníček; Luhanová, 2007: s. 41).

Základním orgánem obecní samosprávy je **zastupitelstvo obce**; dalšími orgány obce jsou rada obce, starosta, obecní úřad a zvláštní orgány obce. Město je samostatně spravováno zastupitelstvem města; dalšími orgány města jsou rada města, starosta, městský úřad a zvláštní orgány města. Zákon o obcích vymezuje také pojem městys, který je rovněž samostatně spravován zastupitelstvem městyse; dalšími orgány městyse jsou rada městyse, starosta, úřad městyse a zvláštní orgány městyse.

Počet členů zastupitelstva se stanovuje na základě počtu obyvatel. Zastupitelstvo obce rozhoduje ve věcech patřících do samostatné působnosti obce. Je mu vyhrazeno schvalovat rozpočet obce a závěrečný účet, územní plán obce a regulační plán, dále rozhodovat o rozvoji obce, zřizovat trvalé a dočasné peněžní fondy obce, zřizovat a rušit příspěvkové organizace (např. školy, sportovní zařízení) a organizační složky obce, schvalovat jejich zřizovací listiny. Zastupitelstvo obce může také rozhodovat o založení nebo rušení právnických osob, schvalovat jejich zakladatelské listiny, společenské smlouvy, zakládací smlouvy a stanovy a rozhodovat o účasti v již založených právnických osobách.

Zastupitelstvu obce je rovněž vyhrazeno vydávat obecně závazné vyhlášky obce, rozhodovat o vyhlášení místního referenda, navrhopvat změny katastrálních území uvnitř obce, schvalovat dohody o změně hranic obce a slučování obcí. V neposlední řadě zastupitelstvo stanovuje počet členů rady obce, volí z řad svých členů starostu, místostarosty a další členy rady obce a může je odvolat z funkce. Dále je zastupitelstvu obce vyhrazeno určovat funkce, pro které budou členové zastupitelstva uvolněni, zřizovat a rušit výbory, volit jejich předsedy a další členy a odvolávat je z funkce. Pokud není zřízena rada obce, vydává nařízení obce zastupitelstvo. Zastupitelstvu obce je dále vyhrazeno rozhodování o majetkoprávních úkonech obce.

Zastupitelstvo obce se schází podle potřeby, nejméně však jedenkrát za tři měsíce a jeho zasedání je veřejné. O průběhu zasedání zastupitelstva obce se pořizuje zápis, který podepisuje starosta nebo místostarosta a určení ověřovatelé. Výkonným orgánem obce v oblasti samostatné působnosti je **rada obce**, která je ze své činnosti odpovědná zastupitelstvu obce. V oblasti přenesené působnosti přísluší radě rozhodovat, jen pokud tak stanoví zákon. Radu obce tvoří starosta, místostarosta (místostarostové) a další členové volení z řad členů zastupitelstva obce. Počet členů rady je lichý (nejméně 5 a nejvýše 11) a nesmí přesahovat jednu třetinu členů zastupitelstva. V obcích, kde má zastupitelstvo méně než 15 členů, se rada nevolí.

Rada obce se schází ke svým schůzím dle potřeby a její schůze jsou neveřejné. Také rada pořizuje ze své schůze zápis, který podepisuje starosta spolu s místostarostou nebo jiným radním. V zápise je vždy uveden počet přítomných členů rady, schválený pořad schůze rady obce, průběh a výsledek hlasování a přijatá usnesení. Zápis musí být pořízen do sedmi dnů od konání schůze rady obce, o případných námitkách člena rady proti zápisu rozhodne nejbližší schůze rady obce. Zápis ze schůze rady obce je uložen u obecního úřadu k nahlédnutí členům zastupitelstva obce. Také rada obce vydává svůj jednací řád.

Rada obce připravuje návrhy pro jednání zastupitelstva obce a zajišťuje plnění jím přijatých usnesení. Radě je vyhrazeno zabezpečovat hospodaření obce podle schváleného rozpočtu, provádět rozpočtová opatření v rozsahu stanoveném zastupitelstvem obce (v případě Náchoda se jedná o hranici do 300 tis. Kč), plnit vůči právnickým osobám a organizačním složkám založeným nebo zřízeným zastupitelstvem

obce (s výjimkou obecní policie) úkoly zakladatele nebo zřizovatele podle zvláštních předpisů, nejsou-li vyhrazena zastupitelstvu obce.

Obec navenek zastupuje **starosta**. Je volen stejně jako místostarosta či členové rady obce z řad členů zastupitelstva. Starosta i místostarosta musí být občanem ČR, za výkon své funkce odpovídají zastupitelstvu obce. Starosta svolává a zpravidla řídí zasedání zastupitelstva a rady obce. Jmenuje a odvolává tajemníka obecního úřadu. Dále odpovídá za informování veřejnosti o činnosti obce, zabezpečuje výkon přenesené působnosti v obcích, kde není tajemník obecního úřadu, rozhoduje o záležitostech samostatné působnosti obce svěřených mu radou obce.

Obecní úřad tvoří starosta, místostarosta (místostarostové), tajemník obecního úřadu, je-li tato funkce zřízena, a zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu. V čele obecního úřadu je starosta. Rada obce může zřídit pro jednotlivé úseky činnosti obecního úřadu odbory a oddělení, v nichž jsou začleněni zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu. Obecní úřad v oblasti samostatné působnosti plní úkoly, které mu uložilo zastupitelstvo nebo rada obce, a pomáhá výborům a komisím v jejich činnosti. Dále vykonává přenesenou působnost v základním rozsahu svěřeném obcí s výjimkou věcí, které patří do působnosti jiného orgánu obce, a rozhoduje o poskytování informací žadateli podle zvláštního zákona.

Tajemník obecního úřadu je odpovědný starostovi za plnění úkolů obecního úřadu v samostatné i přenesené působnosti. Zúčastňuje se zasedání zastupitelstva obce i schůze rady s hlasem poradním. Nesmí vykonávat funkce v politických stranách a politických hnutí.

Zastupitelstvo obce může zřídit jako své iniciativní a kontrolní orgány výbory. Vždy zřizuje finanční a kontrolní výbor.

Podobně lze popsat a specifikovat orgány kraje (Čmejrek, 2008: s. 36-41).

4. Participace obyvatel na politickém životě

Jednou z podmínek fungování zastupitelské demokracie je politická participace občanů, tj. zapojení občanů do politického procesu. V současné době se problematika participace dostává do popředí zejména z důvodu klesající volební účasti a malého zájmu občanů o převzetí odpovědnosti za rozhodnutí v rámci politického procesu. Zastupitelská demokracie se musí snažit překlenout propast mezi politikou na národní úrovni a na úrovni místní či regionální, štěpení mezi centrem a periferií i mezi městem a venkovem (Čmejrek, 2008: s. 69). Proto se hledají nové možnosti zapojení občanů do politického života, posílení jejich participace. Jednou z nich je i již zmíněná decentralizace veřejné správy.

Participace občanů na lokálním politickém procesu bývá obvykle zkoumána ve třech rovinách. První rovinu představuje účast ve volbách, tj. volební participace. Druhá rovina zahrnuje další formy politické participace občanů jako např. členství v politických stranách, zapojení do volebních a dalších aktivit politických stran, kontakty s politickými vůdci, účast na politických diskusních fórech apod. Třetí rovinou jsou nepolitické formy zapojení občanů do veřejného života v obci. Nejvděčnější a zdánlivě nejjednodušší (z hlediska dostupnosti dat) je zkoumání volební účasti občanů, která je základním ukazatelem politické participace občanů (Čmejrek, 2007: s. 304-315).

4.1. Volby, účast ve volbách

Klíčovým mechanismem zastupitelské demokracie jsou volby. Prostřednictvím voleb dochází k převedení postojů a preferencí občanů do konkrétní podoby zastupitelských orgánů, popsaných v předchozím textu. Volby představují nejdůležitější formu politické participace občanů.

Jejich základní funkcí je odhalit aktuální rozložení politických sil v daném politickém celku a rozdělit mezi ně mandáty. Umožňují tak zjistit aktuální požadavky a priority společnosti (Čmejrek, 2008: s. 70).

Aby volby mohly plnit všechny své funkce, musejí být založeny na principu všeobecného (možnost volit i kandidovat od 18 let věku), rovného (rovnost z hlediska váhy i počtu hlasů pro všechny) a přímého (volba jednotlivých kandidátů či

kandidátních listin) volebního práva. Nezbytnou podmínkou funkčnosti voleb je politická pluralita a svoboda volby, kterých je dosaženo tajným hlasováním.

Významný vliv na výsledky voleb má typ volebního systému. Používají se dva základní – většinový (jeho předností je jednoduchost a vysoká personalizace, nevýhodou disproporcionalita volebních výsledků) a proporcionalní (předností je jeho spravedlnost, nevýhodou složitost a těžkopádnost, současně také větší závislost kandidátů na stranických strukturách než na voličích).

Konkrétní volební systémy lze popsat prostřednictvím pěti základních komponentů (Čmejrek, 2008: s. 49). Těmi jsou volební obvod (nejdůležitější je jeho velikost), forma kandidatury (personální nebo na kandidátní listině), struktura hlasu (jediný hlas, preferenční nebo kombinovaný), volební klauzule (stanovený práh pro získ potřebných hlasů) a volební formule (převod získaných hlasů na mandáty).

Prostřednictvím volebního systému dochází k transformaci volebních výsledků do konkrétní podoby zastupitelského orgánu. Volby do zastupitelstev obcí jsou v ČR upraveny zákonem č. 491/2001 Sb.

Základním ukazatelem politické participace je volební účast. Patří i k důležitým charakteristikám politického prostoru. Největší vliv na volební účast má typ voleb. Na základě pořadí průměrné volební účasti v ČR je možné konstatovat, že nejmenší zájem projeví občané o volby do Evropského parlamentu v roce 2004. Průměrná volební účast v nich dosáhla pouze 28,32 % (Čmejrek, 2008: s. 70). Velmi malý zájem je také o volby do senátu, především v doplňovacích volbách. Nejvyšších hodnot dosahuje volební účast zpravidla u voleb do Poslanecké sněmovny. Účast ve volbách do obecních zastupitelstev sice takových hodnot nedosahuje, ale přeci jen je vyšší než v ostatních typech voleb (Čmejrek, 2008: s. 70).

Uvedená čísla, především volební účast při volbách do Evropského parlamentu, potvrzují, teorii voleb I. a II. řádu. Tento model představili autoři Reif a Schmidt na základě prvních přímých voleb do Evropského parlamentu v roce 1979. Ti tvrdí, že národní aréna je v evropských státech z mocenského hlediska nejdůležitější, neboť přímo přispívají k sestavení národních vlád, a proto jsou volby do národního parlamentu považovány politickými stranami i veřejností za nejvýznamnější. Tyto volby jsou chápány jako národní volby prvního řádu. Ostatní volby, jako například volby do regionálních a místních zastupitelstev či volby reprezentativní hlavy státu, jsou méně

významné a tyto autoři je označují jako národní volby druhého řádu. Základní rozlišení voleb prvního a druhého řádu spočívá v tom, o co se hraje, resp. kolik moci je ve hře (Reif; Schmidt, 1980: s. 3–44). Lukáš Linek k tomu v článku „Analýza voleb do Evropského parlamentu 2004 v ČR. Platí stále teorie voleb druhého řádu?“ dodává, že z tohoto hlediska je možné i volby do Evropského parlamentu označit jako volby druhého řádu (Linek, 2004: s. 25–29).

Jak již bylo zmíněno, základním způsobem, jak občané vyjadřují své zájmy, jsou demokratické volby. Jedním z dalších nástrojů zajištění názorů občanů je referendum. Kromě voleb a referenda jsou to petice a tzv. petiční právo (Čmejrek; Kopřiva, 2008: s. 117).

4.2. Politické strany a stranické systémy

Významnou roli v zastupitelské demokracii hrají politické strany a stranické systémy. Strany umožňují fungování politického systému a ve své podstatě jsou odrazem politické vůle lidu (Čmejrek, 2008: s. 57). Proto je třeba vymezit, co to vlastně je politická strana, co znamená pojem stranický systém, jaká je úloha nezávislých.

4.2.1. Politické strany

Politické strany jsou specializované organizace, které jsou uzpůsobené politické soutěži. Z jejich řad také zpravidla vycházejí vládnoucí politikové. Jejich cílem je získat moc nebo se podílet na jejím vykonávání, získat hlasy ve volbách, dosadit své členy do poslaneckých a ministerských křesel, utvořit vládu. Druhou kategorií těchto specializovaných organizací představují v demokratických státech nátlakové skupiny, jejichž cílem je vyvíjet nátlak na politickou moc a na rozdíl od politických stran se nesnaží o získání moci, spokojí se pouze s působením na politické předáky. Nátlakové skupiny se snaží ovlivnit lidi, kteří jsou u moci, nikoli však dostat k moci své vlastní lidi (Novák, 1997: s. 19).

Existuje mnoho definic pojmu politická strana. Liší se i dobou, kdy vznikly. Strana je zpravidla chápána jako sdružení či seskupení. V knize *Systémy politických stran* Miroslav Novák cituje Goguela, který uvádí, že strana je seskupení určené k účasti na politickém životě, k částečnému nebo úplnému prosazování myšlenek a zájmu svých

členů. Podle této definice se pak dostáváme k velmi zajímavému zamyšlení, zda se politickým stranám jedná o dosažení a udržení moci či naplnění ideologického programu, který hlásají, nebo zda tento program není pouhým prostředkem k výše uvedenému cíli získání moci. Je proto nutné rozlišovat mezi programem a propagandou či taktikou, kterou strany používají. Každopádně jde vždy o moc a co největší, příp. výhradní podíl na vládě a to i v rámci koalic.

Jak již bylo uvedeno, definic pojmu politická strana je celá řada (viz například Sartori nebo Novák), více či méně jednoznačných, za všechny lze uvést minimální definici: „*Strana je jakákoli politická skupina, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů*“ (Sartori, 2005: s. 26). Strany můžeme zkoumat jako celek, ale také zevnitř – jednotlivé frakce, fragmenty a proudy.

Strany umožňují fungování demokratického politického systému a jsou tedy jeho nedílnou součástí. Sdružují se v nich politicky aktivní občané na základě společných názorů, zájmů a cílů. Úloha politických stran v lokální politice v naší zemi závisí především na velikosti obce. V ČR bylo k 1. 1. 2007 celkem 6247 obcí, z čehož více než čtvrtina má méně než 200 obyvatel a téměř 60 % obcí má méně než 500 obyvatel. Na rozdíl od přibližně poloviny evropských států, ve kterých vůbec neexistují obce s méně než 1000 obyvateli, v ČR je takových obcí téměř 80 %. Tento fakt se projevuje v rozdílném rozložení politických sil ve větších městech a menších obcích (Čmejrek, 2008: s. 60).

4.2.2. Stranické systémy

Stranický systém je systém uspořádání a vzájemného vlivu politických stran v zemi. Sartori ve své knize *Strany a stranické systémy* (2005) uvádí, že existuje více než sto států, které vykazují určitý druh stranického uspořádání, a poukazuje na jeho velkou rozmanitost. Proto je třeba stranické systémy utřídit, klasifikovat. Po dlouhá léta byly stranické systémy klasifikovány podle kritéria počtu stran – jedné (monopartismu, unipartismus), dvou (bipartismus) nebo více (multipartismus). Např. francouzský politolog Maurice Duverger (nar. 1917) dělí strany právě pouze podle kritéria počtu: systém jedné strany, systém dvou stran, systém více stran. V současnosti je však dané kritérium nedostačující a je třeba tuto problematiku nadále zkoumat.

Při studiu systémů stran musíme analyzovat dva aspekty (Novák, 1997: s. 45). Zaprvé podobnosti a rozdíly vnitřních struktur každé strany, z nichž se systém skládá (strany totalitní a specializované, pružné a tuhé, jinými slovy nedisciplinované a ukázněné, centralizované a decentralizované, atd.). A zadruhé Novák uvádí kromě již zmíněného počtu stran rozdělení podle nových prvků – relativní velikost stran, jejich aliance, politické rozdělení, zeměpisná lokalizace, atd. Dále uvádí, že systém stran je určen právě vztahem mezi všemi těmito prvky. Systémy stran jsou výsledkem mnoha složitých faktorů. Zásadní vliv mají především národní tradice a dějiny, náboženská vyznání, etnické složení státu, národnostní rivality. Obecné faktory společné všem zemím jsou podle Duvergera trojí: sociálně-ekonomické, ideologické a kulturní a technické.

V současnosti lze ve stranických systémech vysledovat následující tendence: přibývá soutěživých systémů, stranické systémy v jednotlivých zemích se poměrně rychle mění a vzrůstá význam regionalismu.

„Problematika politického stranictví a stranických systémů patří společně s otázkami volebních systémů a analýzou voleb k nejzajímavějším a také nejpropracovanějším oblastem politologické teorie i empirického výzkumu. Platí to však především o politickém stranictví a volbách na národní, resp. parlamentní úrovni, zatímco lokální a regionální politické stranictví dlouho zůstávalo stranou zájmu“. (citace Čmejrek, Bubeníček, Luhanová 2007: s. 133). Tato skutečnost má celou řadu příčin. Od přežívajícího centralistického přístupu přes nižší mediální atraktivnost tématu až po obtížnost problematiky spojenou s nutností rozsáhlého terénního výzkumu s nejistými výsledky.

Od konce 90. let 20. století se situace začala měnit a do centra pozornosti se dostal i politický proces na lokální a regionální úrovni. To souviselo nepochybně s přípravami na vstup do EU a s pokračující reformou veřejné správy, především s ustavením krajů a s posílením samostatné působnosti obcí (Čmejrek; Bubeníček; Luhanová, 2007: s. 133).

4.3. Ostatní projevy participace

Nový prostor pro participaci občanů na politickém a veřejném životě obcí a regionů představují moderní informační technologie a na nich založený tzv. e-government.

V ČR je zavádění těchto technologií poměrně novou záležitostí, různým tempem probíhá přibližně od konce 90. let.

Základní předností moderních informačních technologií a e-governmentu v politickém procesu je, že občanům podstatně usnadňují přístup k informacím, a dokonce i přístup k veřejným službám, úřadům a politickým institucím. E-government tak představuje významné zdokonalení demokratického politického systému a veřejné správy .

Internetové stránky územních samosprávných celků jsou registrovány řadou portálů. Například je to portál územních samospráv *ePUSA* (společný projekt Asociace krajů ČR a Ministerstva vnitra ČR) nebo portál *Města a obce online* (portál registrující webové stránky obcí).

Velký význam pro zavádění e-governmentu do praxe mají podpůrné akce. K nim patří každoroční mezinárodní konference Internet ve státní správě a samosprávě, v rámci které pravidelně probíhá soutěž pro orgány veřejné správy o nejlepší projekt v oblasti informatizace správy Český zavináč. Analogickou soutěží je Český erb, která hodnotí úroveň webových prezentací obcí, měst a krajů (Čmejrek, 2008: s. 81). Důraz je v poslední době kladen na bezbariérový přístup na webové stránky.

Informační technologie nejsou jen nástrojem, který usnadňuje veřejnou správu, ale zároveň se jejich zavádění stává důležitým impulzem pro rozvoj veřejného života na lokální úrovni. Příkladem jsou diskusní fóra na webových stránkách obcí. Webové stránky obcí mají nezastupitelnou úlohu také při propagaci kulturních akcí a s tím souvisejícím rozvojem turistického potenciálu (Čmejrek, 2008: s. 86).

V rámci demokratického procesu zaujímají informační technologie významnou úlohu. Zaváděním dalších informačních a komunikačních kanálů usnadňují občanům přístup k informacím, úřadům a politickým subjektům. V neposlední řadě rozšiřují prostor pro tzv. participativní demokracii, která může významným způsobem doplňovat a posilovat tradiční zastupitelskou demokracii (Čmejrek, 2008: s. 87).

Fungování veřejné správy v demokratickém systému je charakterizováno souborem mechanismů a pravidel. V pluralitní demokracii je však důležité vedle toho vnímat také chování občanů a atmosféru ve společnosti, jde zároveň o míru tolerance, názorové plurality, schopnost vést otevřenou diskuzi, stejně tak jde o úctu k právu a existenci

právního vědomí (Čmejrek; Kopřiva, 2008: s. 108). V tomto kontextu se objevuje pojem občanská společnost.

Občanská společnost označuje prostor mezi oblastí privátních zájmů a státem. Jedná se o oblast dobrovolného sdružování mimo sféry trhu, státu i soukromého života. Existence občanské společnosti je založena na tom, že demokratický politický systém je postaven na možnosti občana přímou participací ovlivňovat věci veřejné (Mansfeldová; Kroupa, 2005: s. 81).

Obecně se tvrdí, že občanská společnost končí tam, kde začíná politika vnímaná jako organizovaný boj o politickou moc. Mnohdy je základem pro vznik politických subjektů. Pojem občanská společnost bývá často zaměňován s pojmem neziskový sektor, popř. synonymy občanský sektor nebo třetí sektor. Obsah občanské společnosti je však mnohem širší. Je třeba k němu připojit také neformální a neinstitucionalizovaná sdružení a organizace, které se podílejí na veřejném životě a to nejen např. charitativní spolky či organizace ochránců zvířat, ale také organizace extrémních nacionalistů, agresivní sportovní fanoušky, atd. (Čmejrek; Kopřiva, 2008: s. 108).

To, čím občanská společnost nejvíce obohacuje moderní demokracii nespočívá pouze v existenci spolků a organizovaných občanských aktivit. Rozvinutá občanská společnost totiž reprezentuje určitou kvalitu, která by se dala nejlépe popsat jako občanská angažovanost. A aktivní účast na správě věcí veřejných je tím, co dává obsah samotnému pojmu demokracie (Pehe, 1998: HN 30. 1. 1998).

Občanská společnost je založena na dobrovolném sdružování lidí a plní tři základní funkce. Lidé se sdružují v záležitostech, o něž projevují zájem a na nichž se chtějí podílet - sociální funkce. Jsou základem fungování demokratického systému - politická funkce a ovlivňují hospodářství dané země - ekonomická funkce (Čmejrek; Kopřiva, 2008: s. 109).

Členstvím v organizacích občanské společnosti je zpravidla míněna participace v podobě aktivit občanů spojené s působností v různých společensko-kulturních organizacích. Nejčastějšími právními formami těchto organizací jsou občanská sdružení, nadace a nadační fondy, účelová zařízení církví a obecně prospěšné společnosti (Čmejrek; Kopřiva, 2008: s. 111).

4.4. Postavení nezávislých na lokální úrovni

Charakteristickým rysem politické scény na obecní úrovni je početné zastoupení nezávislých kandidátů a jejich sdružení. Nezávislí kandidáti vyhovují specifickým rysům lokálního politického procesu. „*V nejmenších obcích nezávislí a jejich sdružení představují hlavní, někdy i jediný způsob formování politických subjektů, ve větších obcích pak doplňují politické spektrum*“ (Čmejrek, 2008: s. 64).

Nezávislí se v politice na lokální úrovni uplatňují nejen samostatně či v rámci sdružení nezávislých kandidátů, ale i na kandidátkách velkých (parlamentních) stran. Při povolebních koaličních jednáních se někdy může jejich nezávislost na politických stranách projevit dokonce jako výhoda. Příkladem je třeba Nové Město nad Metují, kde byl po celá devadesátá léta starostou nezávislý politik, který kandidoval za ODS. Stal se starostou i po volbách v roce 1998, kdy byl spolu s ním zvolen jako místostarosta další nezávislý, který kandidoval za KDU-ČSL. Značný problém představují nezávislí při zpracování a hodnocení výsledků komunálních voleb. Někdy jde opravdu o osobnosti, které nejsou spojeny s žádnou politickou stranou, mnohdy se však za nezávislostí skrývá taktický kalkul. Sdružení nezávislých také může představovat „záložní“ kandidátku některé z velkých stran. Někdy je možné se setkat na komunální úrovni s tím, že přestože má politická strana v obci svou stranickou organizaci, její členové sestavují pro komunální volby raději nezávislou kandidátku (Čmejrek, 2008: s. 67).

Na základě výzkumů komunálních politických systémů v ČR lze říci, že kandidatura za strany je v malých obcích vnímána jako nutné zlo a ve své podstatě je jedno, za koho člověk kandiduje. Mnohdy i kandidáti politických stran jsou nezávislí a ke stranám se vůbec nehlásí. Politické strany jsou v malých obcích často chápány jako zdroj konfliktů a politikaření. Proti tomuto představují nezávislí kandidáti „pracovitost“ a „schopnost spolupráce“. Schůze politických stran mají většinou podobu společenského setkání nebo se ani nekonají. Jedním ze specifík je upřednostňování osobnosti před idejemi a programy.

Uplatnění nezávislých je možné pozorovat i na krajské politické scéně, zpravidla je však nižší než na obecní úrovni (Čmejrek; Bubeníček; Luhanová, 2007: s. 139).

Že se jedná skutečně o fenomén, dokazují výsledky komunálních voleb a neustále stoupající počet kandidátů bez stranické příslušnosti – nestraníků. Z číselných údajů

uvedených v tabulce č. 4.1 je patrný vzrůstající trend procentního podílu kandidátů bez politické příslušnosti. V komunálních volbách v roce 1994 se jednalo o 62,53 %, zatímco v roce 2006 představoval podíl nestraníků již 77,90 %.

Tab. č. 4.1: Kandidáti do zastupitelstev obcí podle politické příslušnosti

Kom. volby 1994	politická příslušnost	kandidáti	
		abs.	procenta
	bez	100.273	62,53
	KSČM	17.930	11,18
	KDU-ČSL	11.200	6,98
	ODS	10.142	6,32
	ČSSD	4.237	2,64
Kom. volby 1998	politická příslušnost	kandidáti	
	bez	124.155	68,53
	KSČM	16.818	9,28
	KDU-ČSL	9.947	5,49
	ODS	8.876	4,90
Kom. volby 2002	politická příslušnost	kandidáti	
	bez	145.996	75,38
	KSČM	15.334	7,92
	ODS	8.975	4,63
	KDU-ČSL	8.484	4,38
	ČSSD	8.187	4,23
Kom. volby 2006	politická příslušnost	kandidáti	
	bez	156.537	77,90
	KSČM	12.979	6,46
	ODS	11.114	5,53
	ČSSD	7.773	3,87
	KDU-ČSL	7.735	3,85

Zdroj: ČSÚ, dostupné na www.volby.cz

Podobně tuto problematiku popisuje Lukáš Linek v příspěvku Paradoxy vnímání politických stran v české veřejnosti, kde uvádí: „*Ve výzkumech veřejného mínění se v nejrůznějších souvislostech setkáváme s postoji, které politickou nestrannost vnímají jako pozitivní kvalitu či předpoklad k výkonu některých veřejných funkcí, zatímco členství ve straně spíše naopak.*“ Na uvedené tvrzení se odkazuje ve svém příspěvku Tomáš Lebeda, který se zabývá otázkou, zda nehrozí narušení stávajícího struktury českého stranického systému „zdola“. Ten tvrdí, že nikdy nebyly příznivější podmínky pro prosazení nového subjektu, který staví svou strategii na principu antistranictví, než tomu bylo po úspěchu Sdružení nezávislých kandidátů (SNK) v krajských volbách v roce 2000 a následně volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002. SNK vzniklo

jako volební uskupení nezávislých starostů právě před krajskými volbami v roce 2000. V těchto volbách uspělo všude, kde kandidovalo. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2002 získalo 2,8 %, což z něj učinilo nejsilnější neparlamentní subjekt.

SNK staví svou politiku obecně na úspěchu všech nezávislých kandidátů. Snaží se, aby bylo vnímáno jako zastřešující zástupce nezávislých kandidátů. Prezentuje se především neexistencí jakékoli stranické disciplíny a otevřeností vůči nečlenům. Organizační struktura a společný program však připomíná standardní politickou stranu. Jinak řečeno SNK využívá výhod stranické struktury, aby si zajistilo hlasy svou antistranickou politikou. Úspěch sdružení nezávislých ve srovnání s ostatními neparlamentními stranami je dán především úspěchem na nižších (lokálních a regionálních) úrovních. Ostatní neparlamentní strany soustředily doposud svou pozornost primárně na centrální úroveň, tedy na volby do Poslanecké sněmovny. Tam ale ztroskotaly hlavně na mechanickém účinku uzavírací klauzule. Naopak nezávislí jdou cestou etablování zdola, známé tváře z komunální politiky se dostávají do politiky krajské, odkud by mohly proniknout až do sněmovny. Velký význam v tomto ohledu hraje krajské zřízení (Lebeda, 2003: s. 241-246).

Zejména v případě komunálních voleb stojí politické strany před problémem obsazení kandidátních listin svými členy. Velké množství zastupitelských sborů a omezený počet členů strany neumožňuje obsadit všechny rozdělované mandáty svými členy. K překonání tohoto problému využívají strany různé strategie, nejběžnější je nabídnutí míst na stranické kandidátce nestraničtým kandidátům s očekáváním, že se tito lidé v budoucnu stanou členy strany (Mansfeldová; Kroupa, 2005: s. 69).

5. Analýza politické participace ve městě Náchod

Předmětem analýzy politické participace občanů v lokálním politickém prostoru bylo zvoleno město Náchod, které se jeví vhodné z hlediska své velikosti a rozmanitosti politických stran působících na jeho území.

5.1. Vymezení území

Město Náchod se nachází v severovýchodní části Královéhradeckého kraje, který je součástí NUTS II Severovýchod, v bezprostřední blízkosti státní hranice s Polskem. Vzdálenost od krajské metropole Hradce Králové je přibližně 40 km a od Prahy 150 km. Poloha města v rámci kraje i České republiky je zdůrazněna přítomností jednoho z nejdůležitějších a nejfrekventovanějších hraničních přechodů Náchod Běloves–Kudowa Zdroj, který se nachází na mezinárodní silnici E 67.

Morfologicky se město rozkládá v členitém reliéfu od údolí řeky Metuje až po vrcholové partie v okolní Podorlické pahorkatině. Průměrná nadmořská výška města činí 346 m n.m.

Město Náchod je složeno z deseti katastrálních území (Babí, Běloves, Bražec, Dobrošov, Jizbice, Lipí, Malé Poříčí, Náchod, Pavlišov a Staré Město). Celková rozloha města činí 3334 ha a k 31. 12. 2007 ve městě žilo 20 898 obyvatel (3. nejlidnatější město v kraji). Průměrná hustota zalidnění ve městě je 626 obyvatel na 1 km², což je pětikrát více než krajský průměr.

Město Náchod je přirozeným historickým, kulturním, správním, průmyslovým a obchodním centrem regionu a významným střediskem severovýchodní části Královéhradeckého kraje. Má důležitou dopravní funkci ve vazbě na hraniční přechod Běloves a specifickou funkci příhraničního města a lázeňského místa. Administrativně je obcí s pověřeným obecním úřadem, obcí s rozšířenou působností a centrem okresu. V jeho správním obvodu žije ve 36 obcích celkem 61 548 obyvatel.

5.2. Demografická struktura

Město Náchod je třetím největším městem v Královéhradeckém kraji podle počtu obyvatel. K 31. 12. 2007 zde dle údajů ČSÚ žilo 20 898 obyvatel. Dle Sčítání lidí, domů a bytů v roce 2001, to bylo 21 400 ob.

V dlouhodobé retrospektivě podle údajů SLDB počet obyvatel města od roku 1961 do roku 2001 měl rostoucí tendenci. Absolutní nárůst počtu obyvatel mezi lety 1961 a 2001 činil 2554 obyvatel. Příznivý populační vývoj města byl v minulosti způsoben nejen vyšším přirozeným přírůstkem obyvatelstva, ale také migrací obyvatelstva z venkovského prostředí do měst.

Od roku 2001 je vývoj opačný a město Náchod je charakteristické celkovým úbytkem obyvatel. Absolutní úbytek počtu obyvatel mezi roky 2001 a 2007 činil 502 obyvatel. Město Náchod trvalým poklesem počtu obyvatel v posledních letech kopíruje nepříznivé demografické trendy v rámci kraje, ale i ČR, které jsou dány především poklesem přirozené měny obyvatel. Až v roce 2006 se zastavil přirozený úbytek obyvatel a počet narozených k počtu zemřelých byl v kladných hodnotách. Tento trend je všeobecně vnímám jako následek změny životního stylu silných populačních generací 70. let 20. století a jejich odložený reprodukční nástup (Integrovaný plán rozvoje města (IPRM) Náchoda, říjen 2008).

V roce 2007 přibylo přirozenou měnou (počet narozených – počet zemřelých) ve městě Náchod 15 obyvatel (přirozený přírůstek přepočtený na 1000 obyvatel 0,71). Migrační saldo (počet přistěhovalých – počet vystěhovalých) činil ve stejném roce -78 obyvatel (migrační úbytek na 1000 obyvatel -3,73). Celková bilance obyvatel za rok 2007 je tedy záporná a v absolutní hodnotě je úbytek -63 obyvatel (-3,01 na 1000 obyvatel).

Dle údajů z roku 2006 je průměrný věk obyvatel města Náchoda 40,5 let (ženy 42,2 let a muži 38,6 let). Podíl předproduktivní složky obyvatel ve věku 0-14 let byl k 1. 1. 2007 14,45 % (2966 obyvatel), produktivní složku ve věku 15-59 let reprezentovalo 13 227 obyvatel, což je 63,1 % a v poproduktivním věku nad 60 let zde žilo celkem 4 705 obyvatel, tedy 22,45 %. Věková struktura obyvatel se výrazně neliší od průměrných hodnot Královéhradeckého kraje, pouze podíl obyvatel starších 60 let je ve městě

Náchod přibližně o 2 % vyšší než průměr kraje na úkor nižšího podílu produktivní složky obyvatel (viz tab. č. 5.2.1).

Tab. č. 5.2.1: Věková struktura

Obyvatelstvo celkem		20 898
v tom ve věku	0-14	3007
	15-64	14 532
	65 a více	3359
Průměrný věk		41
Muži		10016
v tom ve věku	0-14	1 555
	15-64	7 178
	65 a více	1 283
Ženy		10 882
v tom ve věku	0-14	1 452
	15-64	7 354
	65 a více	2 076

Zdroj: ČSÚ

Pozn.: údaje k 31. 12. 2007

Podle údajů o vzdělanostní struktuře obyvatel žije ve městě Náchodě 8,22 % vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, 4,03 % obyvatel udává jako nejvyšší dosažené vzdělání vyšší odborné a nástavbové, 27,88% obyvatel úplné střední s maturitou, 36,87 % vyučení nebo střední bez maturity a 21,19% základní a neukončené vzdělání. U 1,43 % obyvatel nebyl stupeň vzdělání zjištěn a 0,37 % udává kategorii bez vzdělání (viz tab. č. 5.2.2). Vzdělanostní struktura je zpravidla ve městech příznivější než ve venkovských regionech, stejně tak tomu je i ve městě Náchod v porovnání s okolními obcemi.

Tab. č. 5.2.2: Vzdělanostní struktura

Obyvatelstvo 15leté a starší		17795
v tom podle stupně vzdělání	bez vzdělání	66
	základní vč. neukončeného	3771
	vyučení a stř. odborné bez mat.	6561
	úplné střední s maturitou	4962
	vyšší odborné a nástavbové	718
	Vysokoškolské	1462
nezjištěné vzdělání		255

Zdroj: ČSÚ, Sčítání lidí, domů a bytů v roce 2001

Národnostní a náboženská struktura

Národnostní struktura obyvatel města je jednotná bez výrazného zastoupení národnostních menšin viz tabulka č. 5.2.3. K české národnosti se hlásí 94,5% obyvatel. Nejpočetnější z národnostní komunity žijící ve městě dle výsledků SLDB z roku 2001 tvořili Slováci (334 obyvatel – 1,5%), dále Romové (79), Poláci (71), Němci (71), Ukrajinci (71) a Vietnamci (50).

Tab. č. 5.2.3: Národnostní struktura

Obyvatelstvo celkem		21400
z toho národnost	česká	20234
	moravská	15
	slezská	2
	slovenská	334
	romská	79
	polská	71
	německá	71
	ukrajinská	71
	vietnamská	50

Zdroj: ČSÚ, Sčítání lidí, domů a bytů v roce 2001

Ve městě Náchodě se v rámci SLBD v roce 2001 přihlásilo k náboženskému vyznání 32 % obyvatel, což je stejná hodnota jako celorepublikový průměr, ale o více než 5 % vyšší než průměr Královéhradeckého kraje. Nejčastěji se jedná o církev římskokatolickou (74%). Podrobnosti viz tab. č. 5.2.4.

Tab. č. 5.2.4: Náboženská struktura

Obyvatelstvo celkem		21400
Věřící		6865
z toho	církev římskokatolická	5087
	církev československá husitská	754
	českobratrská církev evangelická	190
	pravoslavná církev	29
	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	47
Bez vyznání		12449
Nezjištěné vyznání		2086

Zdroj: ČSÚ, Sčítání lidí, domů a bytů v roce 2001

5.3. Ekonomická a sociální charakteristika

Ekonomicky aktivních obyvatel žilo dle posledního SLBD 2001 v Náchodě 50,1 % (průměr ČR 51,35 %). Z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel bylo 93,9 % zaměstnaných. Ostatní jsou ženy na mateřské dovolené, pracující důchodci a nezaměstnaní. Ekonomicky aktivní obyvatelé jsou nejpočetněji zastoupeni podle odvětví v průmyslu, obchodu a službách a ve veřejném sektoru. Denní vyjížďka obyvatel za prací a do škol mimo město je velmi nízká a pohybuje se kolem 7,2 %. Většina obyvatel dojíždí v rámci okresu či kraje.

Míra nezaměstnanosti v okrese Náchod činila v lednu 2009 5,9 %, meziměsíční přírůstek nezaměstnanosti 29,3 % (2. nejvyšší v ČR, průměr v ČR 13 %), počet uchazečů na jedno volné pracovní místo 6,8. Celkem bylo evidováno v okrese Náchod k 31. 1. 2009 3488 nezaměstnaných, z toho 1640 žen (MPSV ČR, dostupné na http://portal.mpsv.cz/sz/local/na_info, údaje pro okres Náchod k 31. 1. 2009).

Průměrná měsíční mzda zaměstnance činí 19 676 Kč (ČSÚ, dostupné na www.czso.cz, údaj za 1.–3. čtvrtletí 2008 za Královéhradecký kraj).

Na území města Náchoda působí celkem 5313 ekonomických subjektů, 4141 představují fyzické osoby, z toho 3686 živnostníci a 1172 právnické osoby, z toho 552 obchodní společnosti, 27 družstev a 5 státních podniků (ČSÚ, dostupné na www.czso.cz, údaj k 31. 12. 2007).

Největšími zaměstnavateli ve městě jsou: Rubena Náchod, a. s., ATAS elektromotory, a. s., Sněžka Náchod výrobní družstvo, AMETEK elektromotory s. r. o., Bartoň – textilní závody, a. s., CDS, s. r. o., Náchod, Vodovody a kanalizace Náchod, a. s., Integraf, s. r. o., Pivovar Náchod, a. s. a Merkurtisk a.s. (Strategický plán rozvoje Náchodska, březen 2005).

5.3.1. Občanská vybavenost

Úroveň občanské vybavenosti zkoumaného území je dána mimo jiné také dopravní obslužností regionu. Železniční a především silniční síť zabezpečuje dobré dopravní spojení Náchoda s jednotlivými regionálními a mikroregionálními centry i s většinou obcí Náchodského regionu. Samo město je pak napojeno na dopravní tepny celostátního i mezinárodního významu. Nemalý problém však představuje skutečnost, že dopravní

kapacita stávajících hlavních silnic procházejících náhodským regionem a zejména městem Náchodem v posledním desetiletí dosahuje mezních hodnot. Možnosti dalších významných kvalitativních změn stávajících tras (rozšíření silnice, zvýšení kvality povrchu, světelné křižovatky, kruhové objezdy atd.) jsou v podstatě vyčerpány.

K dopravní vybavenosti neodmyslitelně patří čerpací stanice pohonných hmot a myčky vozidel. Na území města Náchod se nachází tři čerpací stanice.

Dalším z důležitých ukazatelů, který charakterizuje občanskou vybavenost obce nebo určitého regionu je kvalita a hustota školské sítě a jiných institucí zaměřených na další vzdělávání nebo zájmovou činnost. Přítomnost dostatečného počtu kvalitních školských zařízení zvyšuje atraktivitu obce nebo regionu a spoluvytváří tak příznivé podmínky pro určitou koncentraci obyvatel.

Město Náchod kromě vysokoškolského typu studia nabízí všechny stupně vzdělání. Dále zde sídlí základní umělecká škola, dům dětí a mládeže i speciální vzdělávací centra pro dospělé.

Na území města Náchoda působí také řada organizací a zařízení, které nabízejí různé sociální služby: poradenství (AT - organizace pro alkoholismus a jiné toxikomanie, Centrum duševního zdraví, Pedagogicko-psychologická poradna, Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, Občanské poradenské středisko, Občanská poradna Náchod, Centrum služeb pro zdravotně postižené, Společnost vozíčkářů a zdravotně postižených, SPC-Speciálně pedagogické centrum); rezidenční a terénní služby (Domov důchodců DD Náchod, BETANIE, domov - středisko diakonie Náchod, Městské středisko sociálních služeb Marie, Pečovatelská služba Náchod, Charitní ošetřovatelská služba Náchod); služby sociální intervence (Domov pro matky s dětmi Náchod - od r. 2003 Farní charita Náchod, Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ARCHA, Dům na půli cesty, Kompas - středisko výchovné péče); denní stacionáře (Občanské sdružení CESTA - stacionář pro zdravotně postižené děti s kombinovanými vadami Náchod, Klub seniorů Náchod) a ostatní služby (Sociální ubytovna, Dokořán Náchod, HUMANICA, o. p. s., Náchod, Sdružení zdravotně postižených v ČR, Seznamka pro zdravotně postižené občany, o. p. s., Náchod, Dům dětí a mládeže Děčko Náchod, Romské komunitní centrum).

5.4. Politická charakteristika

V Náchodě působí z politických stran v posledních letech především místní sdružení ODS, ČSSD, KDU-ČSL, Koalice SOS (Sdružení pro otevřenou společnost), Strany zelených (SZ) a nezávislých kandidátů (NK), KSČM a SNK - Evropští demokraté.

Konkrétní počty členů místních organizací jsou uvedeny v následujícím textu, jejich činnost je patrná především v období před komunálními volbami formou vyjadřování se ke klíčovým tématům ve městě. Vztahy mezi jednotlivými stranami jsou na dobré úrovni, po volbách dochází vždy k formování politických koalic napříč politickými stranami. Ve sledovaném období (1998-2006) zůstává vždy v opozici KSČM a ČSSD.

5.4.2. Volby

Participace občanů na lokálním politickém procesu je primárně dána volební účastí v jednotlivých typech voleb (viz tabulky č. 5.4.1, 5.4.2 a 5.4.3).

Tab. č. 5.4.1: Volby do Poslanecké sněmovny, Senátu

VOLBY	PS 1998	PS 2002	PS 2006	Senát 2000	Senát 2006
volební účast (v %)	75,97	58,32	65,63	1. kolo - 37,41 2. kolo - 25,58	1. kolo - 39,96 2. kolo - 18,38
počet kand. pol. subjektů	12	22	18	5	10
celkový počet kandidátů	376	353	264	5	10
prům. věk kandidátů	47,84	44,52	47,15	52	54,70
- ženy	48,26	45,21	47,16	53	55
- muži	47,74	44,3	47,15	51,75	54,67
počet mužů	306	267	189	4	9
počet žen	70	86	75	1	1
18-29	19	59	30	1	4
30-39	179	153	109		
40-49					
50-59	178	141	125	4	2
60 a více				0	4

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Z uvedených číselných údajů je patrné, že největší zájem voliči tradičně projevují o volby do Poslanecké sněmovny, což potvrzuje praktickou uplatnitelnost teorie voleb I. a II. řádu. U jednotlivých typů voleb je vždy uveden počet všech kandidujících politických subjektů a celkový počet kandidátů. Průměrný věk kandidátů na kandidátní listině je uveden souhrnně a následně rozdělen dle pohlaví. Stejně tak struktura

kandidátů je uvedena podle pohlaví – počet kandidujících mužů a žen. Věková struktura je uvedena v rozpětích 18-29 let, 30-39 let, 40-49 let, 50-59 let a 60 a více let.

Tab. č. 5.4.2: Volby do Evropského parlamentu, referendum o vstupu ČR do EU, krajské volby

VOLBY	EP 2004	REFER. 2003	KR. 2000	KR. 2004	KR. 2008
volební účast (v %)	29,97	57,00	37,56	31,93	38,23
počet kand. pol. subjektů	32	počet hlasů	13	18	13
celkový počet kandidátů	806	9464	460	503	551
průměrný věk kandidátů	45,33	ano	46,62	47,32	47,66
- ženy	41,74	7436 (78,57%)	43,90	46,06	45,43
- muži	46,53	ne	47,42	47,67	48,43
počet mužů	603	2028 (21,43 %)	355	393	409
počet žen	203		105	110	142
18-29	116	x	64	54	53
30-39	352	x	181	215	230
40-49		x			
50-59		x			
60 a více	338	x	215	234	268

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Tab. č. 5.4.3: Komunální volby

VOLBY	KOM. 1998	KOM. 2002	KOM. 2006
volební účast (v %)	43,72	39,70	41,83
počet kand. pol. subjektů	8	10	8
celkový počet kandidátů	214	245	190
průměrný věk kandidátů	46,48	47,11	48,67
- ženy	45,89	46,53	49,30
- muži	46,77	47,39	48,40
počet mužů	144	167	133
počet žen	70	78	57
18-29	27	35	15
30-39	35	42	36
40-49	56	46	37
50-59	63	68	61
60 a více	33	54	41
VŠ vzdělaných	Údaj se nepodařilo zjistit		

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Volební účast v komunálních volbách nedosahuje hodnot jako v případě voleb do Poslanecké sněmovny, nicméně je vyšší než v krajských volbách nebo ve volbách do Evropského parlamentu. Výsledky komunálních voleb v letech 1998, 2002 a 2006 a zisk mandátů dle jednotlivých politických stran jsou uvedeny v následující tabulce.

Tab. č. 5.4.4: Komunální volby v Náchodě v letech 1998, 2002, 2006

Počet zastupitelů v letech:	1998	2002	2006
ODS	7	9	10
ČSSD	5	5	6
KDU-ČSL	4	4	3
KSČM	3	3	3
ČSNS	1		
Sdružení VRS, NK	1		
Sdružení US, NK	3		
Sdružení ODA, NK	3		
Sdružení US-DEU, NK		3	
SOS a NK		3	
Sdružení SNK ED, NK			2
Sdružení SZ, SOS, NK			3
Celkem:	27	27	27

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Místní volební programy se vždy dotýkají u všech stran nejdůležitějších témat života ve městě, jako např. řešení dopravní situace (výstavba obchvatu), revitalizace lázní Běloves, řešení parkování ve městě, případné uzavření či neuzavření malých základních škol, podpora sportovních klubů, atd.

Město Náchod reprezentují na celorepublikové úrovni významné politické osobnosti: poslanci – Zdena Horníková (ODS), Evžen Snítily (ČSSD), Soňa Marková (KSČM), Jiří Hanuš (KDU-ČSL), senátor – Petr Pakosta (ODS).

Město Náchod je členem některých dobrovolných svazků - Euroregionu Glacensis, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, Občanského sdružení Orlicko-kladský varhanní festival, Svazu cestovního ruchu Branka, o. p. s. a Sdružení lázeňských míst ČR (Městský úřad v Náchodě, osobní dotazování, 12/2008).

5.4.3. Místní politické organizace, zastupitelstvo, webová prezentace obce

V Náchodě působí celkem šest místních organizací politických stran – ODS, ČSSD, KDU-ČSL, SOS (Sdružení pro otevřenou společnost) – Strana zelených, KSČM a SNK

- Evropští demokraté. Informace o počtu členů a věkové struktuře členů místních politických stran jsou uvedeny v následující tabulce.

	Počet členů	Věkový průměr členů	Věkový průměr vedení
ODS	83	53 let	53 let
ČSSD	50	47 let	40 let
KSČM	180	70 let	60 let
KDU-ČSL	65	63 let	50 let
Sdružení SNK ED, NK	5	40 let	40 let
Sdružení SZ, SOS, NK	17	50 let	50 let

Zdroj: Hlasovací lístek pro volby do zastupitelstva města ve dnech 20. a 21. 10. 2006, rozhovory

Z uvedených čísel je patrný vyšší věkový průměr především u členů KSČM, což se nijak neliší od celostátního trendu. Současně je také vidět, že ve vedení stran jsou angažováni spíše mladší členové oproti věkovému průměru všech členů jednotlivých politických stran. Tento trend je patrný u všech politických stran zastoupených v Zastupitelstvu města Náchoda ve volebním období 2006-2010 (pouze u ODS se údaj o věkovém průměru vedení nepodařilo zjistit).

Schůze místních politických stran probíhají podle potřeby, zpravidla jedenkrát měsíčně.

Zastupitelstvo

Zastupitelstvo města Náchoda má celkem 27 členů. Ke svým jednáním se scházejí přibližně každé 2-3 měsíce (příp. dle aktuální potřeby), cca 5-6 krát ročně (2004 – 4x, 2005 – 7x, 2006 – 7x, 2007 – 6x, 2008 – 8x). Dle dostupných údajů ze zápisů z jednání zastupitelstva je možné vyjádřit účast na jednáních v uvedených obdobích cca 92 %. Veřejných zasedání se účastní zpravidla přibližně 20-30 občanů (MěÚ Náchod, 12/2008).

Webová prezentace obce

Na internetových stránkách města Náchoda (<http://www.mestonachod.cz>) jsou využívány dva interaktivní komunikační prvky. Jedním z nich je diskusní fórum, u kterého je s ohledem na seriózní diskuzi používáno logovaného přístupu. Diskusní fórum je v provozu od července roku 2006. Jeho využívání je v porovnání s návštěvností stránek minimální (návštěvnost stránek za dobu provozu fóra cca 1 mil. návštěv a počet reakcí ve fóru 70). Druhým interaktivním komunikačním prvkem je

anketa. Ta je využívána příležitostně k získávání názorů na významné podněty. Ve čtyřech zatím uskutečněných anketách bylo sečteno celkem 8436 hlasů (MěÚ Náchod, 12/2008).

5.4.4. Participace občanů na místním veřejném životě

V roce 2005 byl iniciován podpis petice za urychlení výstavby obchvatu města (1. 2. 2006 předána do rukou tehdejšího ministra dopravy M. Šimonovského, 5678 podpisů), jako protireakce byla sepsána petice proti urychlení stavby obchvatu (dle dostupných informací cca 100 podpisů). Nebyly zaznamenány žádné informace o účasti na demonstraci, blokování dopravy nebo účast na nějakém ilegálním protestu. Odmítání placení místních daní či poplatků probíhá jako protestní forma participace průběžně, protesty jako takové evidovány nejsou. Neplatiči jsou řešeni jednotlivě, nejedná se však o žádný demonstrativní vzdor. Stejně tak nejsou zaznamenány žádné informace o koupi či bojkotu určitého výrobku z politických nebo etických důvodů.

Ve městě působí také celá řada občanských sdružení a spolků, mimo jiné např.: Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež ARCHA, Domov pro matky s dětmi Sv. Anna - přechodné sociální ubytování, Dům na půli cesty - přechodné ubytování a návazná pomoc při řešení aktuální situace mladého člověka ve věku 18-26 let včetně pomoci při řešení sociálních a osobních problémů, KOMPAS – středisko výchovné péče - služby dětem, které mají problémy „sami se sebou“, Občanské sdružení Cesta - celoroční provoz pro děti s kombinovaným zdravotním handicapem ve věku od 6-29 let, Klub seniorů a společenský klub SG, KAMELOT o. p. s. - pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, Fotoklub Náchod, Loutková scéna „Dětem pro radost“, Pěvecký sbor HRON, Spolek přátel vojenské historie, Dětský klub Hopsáček, Sdružení Romů v Náchodě, O. s. Náchodská prima sezóna, O. s. Camerata nova, Svaz chovatelů a mnoho dalších.

Ve městě se v průběhu roku koná celá řada tradičních kulturních událostí. Jejich podrobný přehled je uveden v příloze.

5.5. Úloha nezávislých na lokální úrovni

Pro popis zastoupení nezávislých kandidátů na místní politické scéně je uveden příklad komunálních voleb v roce 2006. V těchto volbách kandidovalo do zastupitelstva města Náchoda celkem osm subjektů. Z celkového počtu osmi subjektů kandidovalo za sedm z nich vždy 27 kandidátů (počet členů zastupitelstva), za jeden subjekt se o mandát zastupitele ucházel jeden kandidát. Podrobnosti viz následující tabulka č. 5.5.1.

Tab. č. 5.5.1: Struktura kandidátů

Kandidující subjekty	Počet kandidátů	Počet nezávislých	Věkový průměr	Počet mužů/žen	Nezávislí na místech 1.-5.
Národní strana	1	0	36	1/0	0
ČSSD	27	8	51,22	17/10	1
Strana zdravého rozumu	27	27	46,44	17/10	5
SNK-ED	27	23	46,22	17/10	2
KDU-ČSL	27	15	48,89	22/5	3
KSČM	27	13	55,22	20/7	1
ODS	27	0	46,74	17/10	0
Sdr. SOS, SZ a NK	27	23	46,41	21/6	4

Zdroj: Hlasovací lístek pro volby do zastupitelstva města ve dnech 20. a 21. 10. 2006

Z celkového počtu 190 kandidátů je 109 bez politické příslušnosti, což představuje 57,37 %. Jedinou kandidátkou sestavenou výhradně z členů politické strany je kandidátka ODS (neuvažujeme-li kandidátku s jedním kandidátem Národní strany). To svědčí o dostatečném počtu kandidátů tzv. z vlastních řad, kdy není nutné nabízet místa na kandidátní listině nestraníkům.

Na základě výsledků komunálních voleb v roce 2006 obdržela největší počet mandátů v zastupitelstvu města ODS (10), druhý nejvyšší počet mandátů získali kandidáti z řad nestraníků (8). Na příkladu Náchoda je patrná mírná převaha ODS nad nezávislými (viz tab. č. 5.5.2.). Vítězná strana navrhla starostu Oldřicha Čtvrtečku a po vytvoření koalice s KDU-ČSL a Sdružení SOS, SZ a nezávislých kandidátů se 1. místostarostkou stala Pavla Maršíková a 2. místostarostou Jaroslav Rohulán. Oba místostarostové kandidovali jako nezávislí. Podrobné složení zastupitelstva dle politické příslušnosti a dle volební strany je vidět v tabulkách č. 5.5.2. a 5.5.3. Počet nezávislých je patrný pouze z první uvedené tabulky.

Tab. č. 5.5.2: Zastupitelé dle politické příslušnosti

Název strany	Počet	
	abs.	v %
Občanská demokratická strana	10	37.04
Bez politické příslušnosti	8	29.63
Česká strana sociálně demokratická	3	11.11
Komunistická strana Čech a Moravy	3	11.11
SNK Evropští demokraté	2	7.41
Křesťanská a demokratická unie-Československá strana lidová	1	3.70

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Tab. č. 5.5.3: Zastupitelé dle volební strany

Kandidátní listina	Počet	
	abs.	v %
Občanská demokratická strana	10	37.04
Česká strana sociálně demokratická	6	22.22
Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová	3	11.11
Komunistická strana Čech a Moravy	3	11.11
Sdružení SZ, SOS, NK	3	11.11
Sdružení SNK ED, NK	2	7.41

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Zajímavé srovnání přináší také podrobná struktura kandidátů dle věku a pohlaví v porovnání se strukturou zvolených zastupitelů. Z výsledků je patrné zastoupení dle pohlaví, které je přibližně stejné u kandidátů i zastupitelů – cca 70 % mužů a 30 % žen. Určité rozdíly jsou patrné v případě věkové struktury. Zatímco mezi kandidáty se objevuje 7,37 % občanů mladších 35 let, mezi zvolenými zastupiteli žádný takový není, všichni jsou starší než 35 let. Tato skutečnost se projevuje i ve vyšším průměrném věku zastupitelů než u kandidátů.

Tab. č. 5.5.2: Kandidáti celkem, dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkový počet	190	100.00	133	70.00	57	30.00
do 19 let	0	0.00	0	0.00	0	0.00
20 - 24 let	6	3.16	4	2.11	2	1.05
25 - 29 let	9	4.74	8	4.21	1	0.53
30 - 34 let	14	7.37	11	5.79	3	1.58
35 - 39 let	22	11.58	17	8.95	5	2.63
40 - 44 let	15	7.89	9	4.74	6	3.16
45 - 49 let	22	11.58	14	7.37	8	4.21
50 - 54 let	31	16.32	17	8.95	14	7.37
55 - 59 let	30	15.79	21	11.05	9	4.74
60 a více let	41	21.58	32	16.84	9	4.74
Průměrný věk	48.67		48.40		49.30	

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

Tab. č. 5.5.3: Zastupitelé celkem, dle věku a pohlaví

	Celkem		Muži		Ženy	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Celkový počet	27	100.00	19	70.37	8	29.63
do 19 let	0	0.00	0	0.00	0	0.00
20 - 24 let	0	0.00	0	0.00	0	0.00
25 - 29 let	0	0.00	0	0.00	0	0.00
30 - 34 let	0	0.00	0	0.00	0	0.00
35 - 39 let	3	11.11	3	11.11	0	0.00
40 - 44 let	3	11.11	2	7.41	1	3.70
45 - 49 let	5	18.52	3	11.11	2	7.41
50 - 54 let	4	14.81	2	7.41	2	7.41
55 - 59 let	6	22.22	5	18.52	1	3.70
60 a více let	6	22.22	4	14.81	2	7.41
Průměrný věk	51.85		51.37		53.00	

Zdroj: ČSÚ, www.volby.cz

5.5.5. Rozhovory s představiteli místních sdružení a nezávislími kandidáty

Pro získání více informací o místních sdružení politických organizací byly uskutečněny rozhovory s jejich zástupci. Osloveni byli kandidáti do komunálních voleb v roce 2006, kteří reprezentují politické strany a sdružení zastoupené v současném zastupitelstvu města, tzn. ODS, ČSSD, KSČM, KDU-ČSL, SNK-ED a Sdružení SOS, SZ a nezávislých kandidátů. Z každé kandidátky byl osloven jeden člen vedení místní organizace, tzn. člen strany a jeden kandidát bez politické příslušnosti kandidující za příslušnou politickou stranu. Výjimkou je ODS, která na své kandidátce neměla žádného nezávislého kandidáta pouze členy strany, proto byla oslovena pouze předsedkyně místního (i oblastního) sdružení, poslankyně Zdeňka Horníková. Tento fakt svědčí, jak již bylo uvedeno, o dostatečném počtu členů místního sdružení, resp. kandidátů „z vlastních řad“. Získané informace tedy vyplývají z 11 rozhovorů.

Kladeno bylo celkem pět otázek s důrazem na problematiku fenoménu nezávislých a sedm doplňujících otázek. Odpovědi na doplňující otázky byly zapracovány do předcházejícího textu a sloužily k rozšíření informací o místních politických stranách (počet členů, věkový průměr členů, vedení, atd.). Na otázku četnosti schůzek se stranickými kolegy, většina respondentů odpověděla jednou až dvakrát do měsíce, výjimkou byl nezávislý kandidát za KSČM, který uvedl pouze třikrát ročně.

Z odpovědí na otázku kladenou s cílem analyzovat míru zasahování strany do osobního rozhodování, vyplynulo v devíti případech téměř shodně, že strana do jejich rozhodování nijak nezasahuje, pokud ano, tak pouze minimálně, formou poradního

hlasu. Někteří dokonce uvedli, že by zásah strany pro ně byl demotivující. Především nezávislí kandidáti se rozhodují tzv. „dle vlastního rozumu“. Oba kandidáti za ČSSD uvedli, že se snaží svými rozhodnutími naplňovat volební program své strany, podobně i předsedkyně místního sdružení ODS respektuje usnesení stranických orgánů.

Právě u ČSSD se potvrzuje strategie, kdy je nabídnuto místo na stranické kandidátce nestraničným kandidátům s očekáváním, že se tito lidé v budoucnu stanou členy strany. Respondent Mirek Brát, nezávislý kandidát za ČSSD do komunálních voleb 2006 a člen současného zastupitelstva města, se v loňském roce stal řádným členem ČSSD.

Nezávislí kandidáti byli dotazováni na důvody, proč kandidují za vybranou stranu. Nejčastější odpovědí byla názorová shoda s volebním programem příslušné strany a stejná morální pravidla. Jeden z respondentů za SNK-ED uvedl, že strana mu umožňuje svobodné rozhodování a není tak ovlivněn ideologií.

Nejzajímavější zjištění přinesl rozhovor s respondenty o jejich vnímání pozitiv a negativ v kandidatuře a následném získávání mandátů z řad nezávislých. Na tomto místě se ukázalo odlišné vnímání fenoménu nezávislých stranickými příslušníky a nezávislími. Zatímco nestraniční ve většině případů vnímají pozitiva především v nezávislosti a svobodě rozhodování, necítí se ovlivněni stranickou ideologií, negativa někteří ani neshledali; jejich straničtí kolegové to vnímají spíše jako negativní stránku věci i s ohledem na fakt, že nelze předpokládat, jak se takový nestraničtík v mnoha případech rozhodne, dokonce poukazují na určitou možnost nezodpovědnosti. Představitel vedení místní organizace KDU-ČSL použil označení pro nestraničtíka – „neřízená střela“. Jan Birke za ČSSD posouvá svým tvrzením problematiku nezávislých ještě dál a tvrdí, že nezávislost je v politice nesmyslným jevem, protože v klíčových rozhodovacích procesech se vždy projeví, že „nikdo není nezávislý“.

Analýza jednotlivých odpovědí potvrdila teorie popisující tuto problematiku. Především jde o vnímání stranickosti na lokální úrovni jako negativního jevu a s tím související možnost širší podpory voličů právě nezávislého kandidáta. Někteří respondenti vidí v kandidatuře nezávislých za jednotlivé politické strany určitý kalkul, jak dosáhnout lepšího volebního výsledku.

6. Závěr

Práce zachycuje teoretický rámec problematiky participačních projevů obyvatel v lokálním politickém procesu, na který navazuje aplikace teoretických znalostí v případové studii. Případová studie v první části popisuje demografickou a socioekonomickou charakteristiku města, která je důležitá pro další část práce. Ta je zaměřena na politickou charakteristiku a samotnou analýzu úlohy nezávislých na lokální úrovni.

K 31. 12. 2007 žilo ve městě 20 898 obyvatel, Náchod je třetím nejlidnatějším městem v Královéhradeckém kraji. Průměrná hustota zalidnění ve městě je 626 obyvatel na 1 km², což je pětkrát více než krajský průměr. Věkovou, vzdělanostní ani náboženskou strukturou obyvatel se Náchod nijak výrazně neliší od průměrných celostátních hodnot.

Analýza místního politického procesu participace se zřetelem k úloze nezávislých potvrdila teorie zabývající se touto problematikou. Spektrum volených stran v obci tvoří celostátně etablované politické strany, které jsou doplňovány nezávislými kandidáty. Ti představují významnou součást místního politického systému, jejich podíl v současném zastupitelstvu města činí téměř 30 %, což znamená druhý nejvyšší podíl. Vyšší počet mandátů mají jen představitelé ODS.

Fenomén nezávislých je zřetelný i z odpovědí respondentů získaných v rámci rozhovorů, kdy je na místní úrovni nezávislý kandidát vnímán pozitivně, mnohdy jeho nezávislost představuje větší důvěryhodnost. Není to však již tak jednoznačné v případě získání mandátů v zastupitelstvu města. Zde se tento jev při klíčových rozhodovacích procesech projevuje jako určitá nevýhoda, vytvoření koalice s nezávislými kandidáty se nejeví jako stabilní, nelze vždy odhadnout výsledek hlasování, protože nezávislí nejsou vázáni stranickými doporučeními.

Tyto uvedené rozpory korespondují s tvrzením Lukáše Linka v příspěvku Paradoxy vnímání politických stran v české veřejnosti, kde poukazuje na zmíněné vnímání politické nestrannosti jako pozitivní kvality a zároveň vedou k vážnému zamyšlení, na které upozorňuje Tomáš Lebeda, a to zda nehrozí narušení stávajícího struktury českého stranického systému „zdola“, právě prostřednictvím nestraničů.

7. Seznam použité literatury

- SVENSSON, P. (1995): *Teorie demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury
- DAHL, R. (2001): *O demokracii*. Praha: Nakladatelství Portál, s. r. o.
- SARTORI, G. (2005): *Strany a stranické systémy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury
- NOVÁK, M. (1997): *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- ČMEJREK J. (2008): *Obce a regiony jako politický prostor*. Praha: Alfa nakladatelství, s.r.o.
- ČMEJREK J.; BUBENÍČEK V.; LUHANOVÁ M. (2007): *Politika v regionálním rozvoji Úvod do studia*. Praha: PEF ČZU
- ČMEJREK J.; KOPŘIVA R. (2008): *Základy veřejné správy*. Praha: PEF ČZU
- ČMEJREK J. (2007) Občané v lokálním politickém procesu. In: Čmejrek, J.: *Sborník příspěvků z mezinárodní konference Venkov je náš svět*. Praha: ČZU, s. 304-315
- MANSFELDOVÁ Z.; KROUPA A. (2005): *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON)
- PEHE J. (1998) Občanská společnost obohacuje moderní demokracii. In: *Hospodářské noviny*, 30. 1. 1998
- LEBEDA T. (2003): Hrozí narušení stávající struktury českého stranického systému „zdola“?. In: *II. kongres českých politologů*. Praha: Česká společnost pro politické vědy, str. 241-246)
- REIF, Karlhienz, SCHMIDT Hermann (1980): „Nine Second-Order Elections. A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results“. *European Journal of Political Research*, roč. 8, str. 3–44
- LINEK, Lukáš (2004): „Analýza voleb do Evropského parlamentu 2004 v ČR. Platí stále teorie voleb druhého řádu?“. *Naše společnost* 2004, č. 2, str. 25–29, bulletin Centra pro výzkum veřejného mínění. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISSN 1214-438X
- KOLEKTIV AUTORŮ ČSÚ (2006): *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 I. díl*. Praha: ČSÚ ve spolupráci s nakladatelstvím Daranus, s.r.o.

Integrovaný plán rozvoje města (IPRM) Náchoda na období 2007–2013, Říjen 2008, zpracovatel: Centrum evropského projektování (CEP), Hradec Králové
Strategický plán rozvoje Náchodska, Březen 2005, zpracovatel: Centrum evropského projektování (CEP), Hradec Králové ve spolupráci s Městským úřadem Náchod a Obecními úřady Borová, Česká Čermná, Dolní Radechová, Kramolna
Městský úřad Náchod – osobní dotazování 12/2008 – 3/2009

Internetové prameny:

http://www.czso.cz/	server Českého statistického úřadu
http://volby.cz/	volební server Českého statistického úřadu
http://www.mestonachod.cz/	internetové stránky města Náchoda
http://portal.mpsv.cz/	internetové stránky Úřadu práce v Náchodě

8. Přílohy

Tradiční kulturní události konané každoročně v Náchodě:

únor - PLES MĚSTA NÁCHODA a PIVOVARU NÁCHOD a.s., VALENTÝNSKÝ PLES

březen - VELIKONOČNÍ VÝSTAVA - pořádá Stacionář „Cesta“ Náchod

duben - TÝDEN PRO ZEMI (týden akcí s ekologickou tematikou pro školy, školky a veřejnost na zahradě Děčka, u řeky Metuje a na zámeckém kopci

květen - CAMERATA NOVA NÁCHOD (hudební přehlídka komorních sdružení, Občanské sdružení Camerata nova Náchod, koncerty převážně amatérských sdružení probíhají i v dalších městech okresu), STAVĚNÍ MÁJE A ČARODĚJNICE, NÁCHODSKÁ PRIMA SEZÓNA (festival studentské tvořivosti a přehlídka jazzu), POHÁDKOVÝ LES - tradiční setkání dětí předškolního věku s pohádkovými bytostmi na zahradě Děčka

červen - DEN HUDBY (vystoupení náchodských hudebních souborů a skupin na veřejných prostranstvích ve městě u příležitosti Mezinárodního dne hudby

červenec – srpen NÁCHODSKÉ KULTURNÍ LÉTO (nabídka kulturních programů na nádvoří zámku, zahradě Děčka a Masarykově náměstí během prázdnin; VAVŘINECKÁ POUŤ a NÁCHODSKÝ JARMARK

září – KURONSKÉ SLAVNOSTI (v prostorách náchodského zámku), DEN FOTOGRAFIE (výstava fotografií), DNY ČESKO-POLSKÉ KŘESŤANSKÉ KULTURY (kulturní, společenské a sportovní akce v příhraničních městech a obcích Polska a ČR)

říjen - ORLICKO - KLADSKÝ VARHANNÍ FESTIVAL

prosinec - MIKULÁŠSKÁ BESÍDKA (odpoledne čertovských soutěží pro děti, rozdávání dáreků; Děčko Náchod), ADVENTNÍ VEČERY (pořádá Ekumenická rada církví a Město Náchod), DĚTI DĚTEM - dobročinná vánoční výstava dětských výrobků - výtěžek je určen na humanitární účely, VÁNOČNÍ VÝSTAVA (v Regionálním muzeu Náchod - pořádá stacionář „Cesta“ Náchod), ŽIVÝ BETLÉM (vánoční hra o narození Ježíše Krista doprovázená koledami), SLAVNOSTNÍ OHŇOSTROJ Z NÁCHODSKÉHO ZÁMKU (pořádá Město Náchod)

Zdroj: internetové stránky města Náchoda www.mestonachod.cz

Záznamový arch pro rozhovor – Fenomén nezávislých v komunální politice

Dobrý den, jmenuji se Nina Adlof a jsem studentkou ČZU Praha Provozně ekonomické fakulty. V souvislosti se zpracováním své bakalářské práce na téma „Participační projevy obyvatel v lokálním politickém prostoru“ provádím průzkum zaměřený na prohloubení znalostí „problematiky nezávislých v komunální politice“. Náš rozhovor bude sloužit jako zdroj informací pro zpracování analytické části této bakalářské práce. Celý náš rozhovor si budu zaznamenávat do archu. Pro potřeby identifikace bude uveden název politické strany a Vaše funkce v rámci vedení, příp. specifikace kandidatury na kandidátce. Rozhovor bude trvat zhruba 20 minut.

- 1. Uveďte přesný a úplný název politické strany, kterou reprezentujete.**
- 2. Do jaké míry zasahuje strana do Vašeho rozhodování?**
- 3. Jak jste spjati se stranou? (členství – jak dlouho?, jako nezávislý kandidát - v kterých volbách?, ...)**
- 4. V případě, že jste bez politické příslušnosti, proč kandidujete právě za tuto stranu?**
- 5. Jaká spatřujete pozitiva a jaká negativa v kandidatuře a následném získávání mandátů z řad nezávislých? (Uveďte prosím alespoň jednu kladnou a jednu zápornou odpověď, příp. uveďte – žádné jsem neshledal/a)**

+

-

Doplňující otázky:

Kolik je Vám let? *z následujících možností vyberte jednu*

☐ méně než 20 let	☐ 45-49 let
☐ 20-29 let	☐ 50-54 let
☐ 30-34 let	☐ 55-59 let
☐ 35-49 let	☐ 60-64 let
☐ 40-44 let	☐ více než 65 let

Kolik členů má místní organizace politické strany, kterou reprezentujete?

Jak dlouho jste členem místní organizace (politické strany)?

Jaký je věkový průměr členů místní organizace?

Jaký je věkový průměr vedení místní organizace?

Jak často se scházíte se stranickými kolegy? Jaká je Vaše účast na těchto setkáních?

V jakém odvětví pracujete ve svém profesním životě? *uved'te pouze jednu možnost (zaškrtněte v políčku, příp. nevyhovující vymažte)*

- Zemědělství a podobná odvětví
- Zpracovatelský průmysl
- Strojírenský průmysl
- Výroba a rozvod elektřiny, plynu, vody
- Stavebnictví
- Obchod a podobná odvětví
- Cestovní ruch, pohostinství a ubytování
- Doprava, skladování, pošty a telekomunikace
- Nemovitosti, služby pro podniky, výzkum a vývoj
- Veřejná správa, obrana, sociální zabezpečení
- Vzdělávání
- Zdravotnictví, veterinární a sociální služby
- Ostatní veřejné a osobní služby
- Jiné, jinde nezařazené
- Těžební průmysl
- Peněžnictví a pojišťovnictví